

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи

Вероніка БУТОРІНА

«26» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ ТА КУЛЬТУРНІ ІНТЕГРАЦІЇ В
ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
мова навчання *українська*

2026-2027 навчальний рік

Розробник програми: Опря Б. О., кандидат історичних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Ухвалено на засіданні кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

Протокол № 7 від «26» серпня 2026 року

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. Мета вивчення навчальної дисципліни «Релігійний туризм та культурні інтеграції в глобалізованому світі» є формування у студентів розуміння сутності, ролі та значення релігійного туризму в сучасному світі, а також розвитку професійних знань і навичок, необхідних для організації та управління релігійно-орієнтованими подорожами. Дисципліна спрямована на вивчення історії релігійного туризму, його культурних і духовних аспектів, а також аналіз його впливу на економіку, суспільство і міжкультурний діалог.

2. Обсяг дисципліни:

Найменування показників	денна форма навчання
Рік навчання	2026-2027
Семестр навчання	2
Кількість кредитів ЄКТС	4
Загальний обсяг годин	120
Кількість годин навчальних занять	40
Лекційні заняття	20
Практичні заняття	20
Лабораторні заняття	-
Самостійна та індивідуальна робота	80
Форма підсумкового контролю	залік

3. Статус дисципліни. Вибірковий освітній компонент

4. Передумови для вивчення дисципліни.

5. Програмні компетентності навчання:

- Сутність і специфіку релігійного туризму як особливого виду туристичної діяльності, його відмінності від паломництва.
- Історичні етапи розвитку релігійного туризму у світі та в Україні.
- Основні релігійні центри, святині та об'єкти духовної спадщини різних конфесій.
- Культурні, соціальні, економічні та духовні аспекти функціонування релігійного туризму в умовах глобалізації.
- Особливості міжкультурної взаємодії та культурних інтеграцій у процесі організації релігійних подорожей.

6. Очікувані результати навчання з дисципліни:

- Аналізувати потенціал релігійно-культурної спадщини для розвитку туристичних маршрутів.
- Розробляти програми релігійних турів з урахуванням конфесійних особливостей і етичних норм.
- Оцінювати вплив релігійного туризму на соціально-економічний розвиток територій.

- Застосовувати принципи міжкультурної комунікації під час роботи з туристами різних релігійних традицій.
- Інтерпретувати релігійні об'єкти та духовну спадщину в контексті сучасних культурних інтеграційних процесів.

7. Методи навчання. Словесні, наочні методи; дедуктивний, індуктивний, аналітичний, метод порівняння, узагальнення, конкретизація; пояснювально-ілюстративний метод, демонстрація, метод проблемного викладу матеріалу (ігрові методи, дискусійна панель, кейс-метод тощо).

8. Засоби діагностики результатів навчання:

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- опитування;
- виконання завдань практичних занять;
- тести;
- модульна контрольна робота;
- самостійна робота;
- оцінювання презентацій дослідницьких завдань, презентацій виконаних в рамках самостійної роботи.

9. Програма навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	разом	у тому числі		
		лекційні заняття	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1. Вступ до релігійного туризму: історія, сутність і сучасні тенденції.	12	2	2	8
Тема 2. Християнський туризм: паломництво до святинь та центрів віри.	12	2	2	8
Тема 3. Ісламський туризм: подорожі до священних місць мусульманського світу.	12	2	2	8
Тема 4. Буддистський туризм: відвідування місць просвітлення і медитації.	12	2	2	8
Тема 5. . Індуїстський туризм: священні ріки та храми Індії.	12	2	2	8
Тема 6. Юдаїзм і релігійний туризм: відвідування місць єврейської спадщини.	12	2	2	8
Тема 7. Релігії Далекого Сходу: місця поклоніння в синтоїзмі, даосизмі та конфуціанстві.	12	2	2	8
Тема 8. . Паломництва корінних народів: духовні практики та місця сили.	12	2	2	8
Тема 9. Міжкультурний діалог через релігійний туризм:	12	2	2	8

взаємодія релігій у сучасному світі.				
Тема 10. Етика та екологія в релігійному туризмі: збереження святинь для майбутніх поколінь.	12	2	2	8
Разом годин	120	20	20	80

10. Форми поточного та підсумкового контролю:

Форми поточного контролю: самостійна робота, доповідь на одну із запропонованих тем практичного заняття.

Знання, вміння та навички студентів оцінюються через визначення якості виконання конкретизованих завдань. Кількісна оцінка певного поточного контролю за конкретним видом навчального заняття визначається як сума балів за окремі види навчальної роботи. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами поточного контролю – 40 балів.

Форма модульного контролю: модульна контрольна робота. Передбачає розкриття теоретичних питань. Кожне завдання модульної контрольної роботи оцінюється окремо. Загальна оцінка розраховується як сума оцінок: по 10 балів за одне питання в сумі 40 балів.

Оцінювання самостійної роботи (дослідницьких завдань) здійснюється та оцінюється у 20 балів.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

Поточний і модульний контроль (100 балів)			Сума
Поточний контроль	МКР	Сам. робота	100
40	40	20	

Критерії оцінювання практичних занять.

Поточний контроль проводиться з метою перевірки рівня підготовки здобувачів вищої освіти за визначеною темою; забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами вищої освіти, управління навчальною мотивацією здобувачів.

Оцінювання на практичних заняттях відбувається за 12 бальною системою відповідно до критеріїв, визначених «Положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (нова редакція). Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачів вищої освіти на навчальних заняттях рівний 12.

URL: https://drive.google.com/file/d/1aD_jeL-jGRbDWAegkQ58tdMxxbqQKufF/view

Відповіді студентів на практичних заняттях оцінюються за 12-бальною системою за наступними критеріями:

Критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів на навчальних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом дисципліни на рівні засвоєння окремих термінів; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» або «ні».
	2	Студент недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності; робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» або «ні»; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє найпростішими знаннями; здатний виконати вправи і завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни; може дати визначення окремих понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником; вміє самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу; може поверхнево аналізувати явища туризму та рекреації; робить певні висновки: відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом; вміє послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент логічно і правильно відтворює навчальний матеріал; оперує базовими поняттями; встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок; застосовувати теоретичні знання в стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; складати таблиці, схеми, діаграми, карти, картосхеми.
	8	Знання студента досить повні: студент вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь логічна, повна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати; може

Високий (творчо-професійний)		підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом; застосовує знання в дещо змінених ситуаціях; вміє аналізувати і систематизувати інформацію; робить аналітичні висновки; використовує докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії; може самостійно опрацьовувати матеріал; має сформовані типові навички.
	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасний стан рекреаційної галузі; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні географічні та економічні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси, які відбуваються в рекреалогії.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни; аргументовано використовує здобуті знання в нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх; ставити і розв'язувати проблеми; застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси в рекреалогії.
	12	Студент має глибокі, системні, дієві знання; виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні завдання та проблемні ситуації; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ, процесів у рекреалогії; вміє ставити і розв'язувати проблеми; вміє самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах; спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію.

При визначенні підсумкової оцінки, поточна успішність студентів інтегрується у 100-бальну систему за формулою **(середній бал*0,05+0,4)*40**, де 40 це максимальна кількість балів, виділена на оцінювання поточної успішності.

Відвідування занять. Очікується, що всі студенти відвідають лекційні та семінарські заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

«Положення про організацію освітнього процесу КПНУ (зі змінами)» введеного в дію наказом від 03.07.2024 № 79-ОД.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Після вивчення освітнього компоненту здобувачі вищої освіти пишуть модульну контрольну роботу. Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються усі здобувачі вищої освіти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання модульних контрольних робіт отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для виконання або не виконали завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Модульна контрольна робота складається з чотирьох теоретичних занять кожне з яких оцінюється максимум в 10 балів та мінімум 6.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. Основними критеріями оцінювання даного виду роботи є правильність відповідей на питання, рівень застосування набутих знань і вмінь. Максимальна кількість балів за МКР – 40. Для зарахування модульної контрольної роботи мінімальна кількість набраних балів повинна становити не менше 24, у іншому випадку МКР потрібно виконати повторно.

Оцінювання модульної контрольної роботи

Шкала ECTS	Бали	Критерії оцінювання
«відмінно»	40-36 бали	Здобувач вищої освіти у відповідях на варіант МКР демонструє глибокі знання та повною мірою володіє матеріалом, що дозволяє виявляти розуміння змісту предмету, його основних положень, категоріального апарату тощо, може обґрунтовувати свої судження, аргументуючи правильну відповідь, логічно та послідовно формулює текст відповідей на поставлені завдання.
«добре»	35-30 бали	Результати відповідей здобувача вищої освіти на варіант МКР відповідають тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому здобувач допускає певні неточності та незначні помилки. Здобувач володіє матеріалом, правильно відповідаючи на поставлені завдання, логічно формулює відповіді, намагаючись аргументувати їх.
«задовільно»	29-24 балів	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР дозволяють виявити знання і розуміння основних положень предмета, певне володіння категоріальним апаратом, проте характеризуються фрагментарністю, відсутністю повноти та аргументованості. Здобувач допускає помилки при відповідях на питання МКР, не

		вміє достатньо обґрунтувати свої судження.
«незадовільно»	23 і менше	Відповіді здобувача вищої освіти на варіант МКР не виявили знань та розуміння основних положень предмета, що спричинило значну кількість помилок або, взагалі, повну/часткову відсутність відповідей. Здобувач не вміє логічно побудувати відповідь, обґрунтовувати свої судження, плутається у розумінні категоріального апарату тощо.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Робота оцінюється в 20 балів, якщо: результат виконання завдання самостійної роботи дає чітке розуміння того, що здобувач засвоїв відповідний теоретичний матеріал та набув належних практичних навик; при виконанні завдання простежується індивідуальний підхід та використання технік креативності; здобувачем надана аргументація власної думки; при виконанні завдання використана не тільки основна, але й додаткова література та інформаційні джерела.

Робота оцінюється в 19-16 бали, якщо: результат виконання завдання демонструє загальну засвоєність теоретичного матеріалу з боку здобувача та вміння у ньому орієнтуватися; чітка аргументація власної думки, використання основної та додаткової літератури при виконанні завдання; розкриття предмету дослідження не у повній мірі та наявність несуттєвих помилок при відповіді.

Робота оцінюється в 15-12 балів, якщо: результат виконання завдання демонструє недостатній рівень засвоєння здобувачем теоретичного матеріалу; слабка аргументація власної точки зору; поверхнєве використання основної літератури; розкриття предмету дослідження не у повній мірі та наявність суттєвих помилок при відповіді.

Робота оцінюється в 11-0 бали, якщо студент не володіє теоретичними знаннями не знає основних визначень та термінів.

Академічна доброчесність: Очікується, що роботи здобувачів вищої освіти будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

URL: <https://integrity.kpnu.edu.ua/>

Підсумкова шкала оцінювання

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про організацію освітнього процесу КПНУ (зі змінами)» введеного в дію наказом від 03.07.2024 № 79-ОД.

URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A (відмінно)	зараховано
82-89	B (дуже добре)	
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

Умови визначення успішного засвоєння освітнього компоненту «Релігійний туризм та культурні інтеграції в глобалізованому світі»:

- кредити присвоюються здобувачам вищої освіти після завершення навчальної дисципліни та успішного оцінювання досягнутих ними результатів навчання;

- критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти оцінювання результатів навчання є досягнення ним мінімального порогового рівня оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компоненту та мінімального порогового рівня оцінки за освітнім компонентом загалом, яких складає 60 % від максимально можливої кількості балів, визначеної відповідними нормативними документами Університету;

- здобувачам вищої освіти, які за результатами підсумкового контролю отримали незадовільну оцінку, дозволяють ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки;

- ліквідацію академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяють до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускають не більше двох разів: перший раз – викладачеві, другий – комісії, яку створюють за розпорядженням декана факультету.

- за неуспішного проходження оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом кредити здобувачу вищої освіти не присвоюють.

В умовах застосування дистанційних технологій навчання організація поточного і семестрового контролю відбувається відповідно до «Порядку організації поточного та семестрового контролю із застосуванням дистанційних технологій навчання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (зі змінами)» URL: https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnAiL_zz/view.

Неформальна/ інформальна освіта. Визнання КПНУ ім. І. Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом формальної або інформальної освіти регламентовано «Порядком визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом формальної або інформальної освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>

У випадку, якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній та інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно Порядку визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти, отриманих шляхом здобуття неформальної/інформальної освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, зокрема, якщо їх тематика відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю).

У неформальній освіті:

- закінчення професійних курсів, семінарів або тренінгів, тематика яких відповідає змісту навчальної дисципліни (окремій темі або змістовому модулю);
- підготовка конкурсної наукової роботи;
- призове місце на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт;
- призове місце на Всеукраїнській студентській олімпіаді.

В інформальній освіті:

- наявність наукової публікації;
- волонтерська діяльність.

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна.

Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання технічних засобів для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор). Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE. Можливе використання застосунків для проведення відеоконференцій.

13. Рекомендована література:

Основна:

1. Опря Б. О. Релігійний туризм. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2022. 154 с.
2. Географія туризму: релігійний туризм та паломництво : підручник / Укладачі: В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська, О. Л. Соколовський, І. К. Нестерчук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 198 с.
3. Бабкін О.В. Спеціальні види туризму. Глава 2. Релігійний туризм https://pidru4niki.com/1842112043764/turizm/religiyno-palomnitskiy_turizm
4. Сапелкіна З. Є. Релігієзнавчий туризм в Україні // http://tourlib.net/statti_ukr/sapelkina.htm.
5. Васильєва І., Гололобова К., Лубський В., Лубська Т. Стародавні релігії світу та їх віроповчальні тексти. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 826 с.

Додаткова:

1. Опря І. А., Опря Б. О. Естетика Сходу у флорентійському Ренесансі: уявлення про екзотичне як туристичний чинник. Вісник науки та освіти. 2025. №4 (34). С.2044-2056. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-2044-2056](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-2044-2056)
2. Опря Б. О. Історичні аспекти розвитку індустрії гостинності. Україна в світових глобалізаційних процесах. Культура, економіка, суспільство: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 22-23 березня 2023 р. Київ: Вид-во КНУКіМ, 2023. Ч. 3. С. 120-124.
3. Опря Б. О. Паломництво та релігійний туризм у контексті розвитку туристичної індустрії. Географія та туризм: науковий журнал / ред. кол.: Запотоцький С. П. (гол. ред.) та ін. Київ: Альфа-ППК, 2024. Вип. 74. С. 19-24.
4. Опря Б. О. Сучасний аналіз поняття «туристичний продукт». Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 14 вересня 2023 р.).Полтава: ЦФЕНД, 2023. С. 39-41.
5. Голловей Р. Коротка історія релігії. Київ: Наш Формат, 2023. 256 с.
6. Лубський В., Лубська Т., Лубська М., Горбаченко Т., Кудин О. Історія релігій світу. Київ: Центр учбової літератури, 2023. 852 с.
7. Постоловський С. Релігія. Фоліо, 2023. 480 с.
8. Лубський В.І., Васильєва В.А., Лубська М.В., Горбаченко Т.Г., Лубська Т.І., Гололобова К.О., Стадник М.М. Духовні вчителі та мислителі християнства й ісламу. Київ: ЦУЛ, 2024. 760 с.
9. Стафійчук В., Малиновська О. Туристичне країнознавство. Київ: Гельветика, 2020. 808 с.
- 10.Нагірняк А. Паломництво та релігійний туризм: характерні риси та особливості.Економіка та суспільство. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-91>

11. Волкова І. І., Мукомел В. В., Посохов І. С. Перспективи розвитку релігійно-екскурсійного туризму в Україні. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2023. №17. URL: <https://doi/>
12. Тарасова В. В., Ковалевська І. М. Статистичне дослідження організації релігійного туризму в Україні // Інфраструктура ринку. Одеса. Вип. 51. 2021. С. 323-329.
13. Тарасова В. В., Ковалевська І. М. Оцінка регіонального розвитку релігійного туризму в Україні // Liubych V., Stratutsa Y. The importance of triticale in diversification of grain production // Science and practice, problems and innovations. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference. Ottawa, Canada 2021. Рр. 216-219.
14. Чміль О., Чміль В. Релігієзнавчі мандрівки та релігійний туризм - режим доступу: <http://tourlib.net>.
15. Українська православна церква Київського Патріархату Харківська Єпархія - режим доступу: <http://cerkva.kharkov.ua>.
16. Культурні пам'ятки України потребують негайної реставрації. Суспільне медіа: веб-сайт. URL: <https://suspilne.me>
17. Музей сакрального мистецтва ім. Антонія Петрушевича. Музей сакрального мистецтва: веб-сайт. URL: <https://map.ugcc.ua/view/337-muzeu-sakralnogo-m>
18. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України «Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2019 рік від 14.04.2020 року №1657.
19. Мучник А. М. Релігія і держава: світовий досвід. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/49>
20. Войналович В. Сучасний релігійний простір України у контексті зовнішніх і внутрішніх викликів. Українознавчий альманах. 2020. Випуск 27. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/379-564-1-SM.pdf>

Інформаційні ресурси:

1. Державний реєстр національного культурного надбання / Науково-дослідний інститут пам'ятко-охоронних досліджень. URL: <https://web.archive.org/web/20070304014821/http://www.heritage.com.ua/reestry/index.php?id=71>
2. PROMETHEUS .URL: <https://prometheus.org.ua/employment/>
3. Exploer Life. URL: <https://explorer.life/> .
4. Ukrainer. URL: <https://www.ukrainer.net/>
5. Релігія. URL: https://was.media/tag/religija/?gad_source=1&gad_campaignid=21048050589&gbraid=0AAAAAqNuWtIoG0fzgJxGuHb2fiCF0XLey&gclid=CjwKCAiAqp

[rNBhB6EiwAMe3yhgHd1pnSb8kd2bBScibiM6aaeD9J9HuIaBkjBPK2ALINOakBxN1bTBoCvt8QAvD_BwE](https://risu.ua/)

6. Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.ua/>
7. Релігія в Україні. URL: <https://www.religion.in.ua/>
8. Релігійна правда. URL: <https://religionpravda.com.ua/>
9. Credo. URL: <https://credo.pro/>
10. Релігія. URL: <https://dess.gov.ua/religion/>